

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Милияна Каймакамова, ПН 2.2. История и Археология по конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“ в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология (История на средновековна България – История на Самуилова България) за нуждите на катедра История на България, Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, обявен в ДВ, бр. 21/15.03.2022 г. с единствен кандидат доц. д-р Георги Николов Николов.

В процедурата по конкурса не са допуснати нарушения. Кандидатът не само е изпълнил минималните национални изисквания по чл. 26 от ЗРАСРБ, но по показателите в три от групите ги е привишил значително.

Доц. д-р Георги Николов е трайно свързан с Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. В периода от 1990 до 2011 г. заема последователно длъжностите асистент, ст. асистент и гл. асистент в катедра История на България. Междувременно в 2001 г. му е присъдена образователната и научна степен „доктор“. През 2011 г. той е избран за доцент към същата катедра, а от 2015 до 2019 г. доц. Николов е зам. декан на Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

Същевременно той развива активна обществени-научна и преподавателска дейност в редица други учебни и научни институции. Бил е лектор в Националната художествена академия (1998 до 2008 г.) и е изнасял лекции в чужди университети и други научни институции. Важно значение за израстването и утвърждаването на доц. Николов като университетски учен-медиевист имат неговите специализации в различни научни центрове в Гърция, Германия Полша и др., както и участията му в множество национални и международни научни форуми, проекти, научни и обществени организации. От 2017 до 2020 г. доц. Николов е зам. председател на Управителния съвет на Македонския научен институт, а от

2020 г. става негов председател. Наред с това, самостоятелно или в съавторство, Г. Николов е съставител на редица научни сборници. Той участва в редколегиите на авторитетни български и чужди периодични издания и има активно присъствие в различни обществени медии (електронни издания, вестници, списания, агенции, радио и телевизионни предавания, интервюта, документални филми и т. н.).

Цялостната научна продукция на доц. Г. Николов е внушителна, видно от предоставения в документацията списък с неговите научни трудове. Освен в България има публикации в Германия, Грузия, Гърция, Полша, Русия, Северна Македония, Сърбия, Унгария и Франция. Той е автор на 10 книги и монографии, от които 6 самостоятелни и 4 в съавторство, на 82 студии и статии, публикувани в български и чужди издания, на 42 рецензии и отзиви, 56 био-библиографии, 5 учебника и учебни помагала в съавторство или самостоятелно, 78 научно-популярни публикации, 578 статии в енциклопедии, сред които най-голям е техният дял в Голяма енциклопедия България – над 570. Тук специално бих искала да изтъкна огромната заслуга на доц. Г. Николов за популяризиране на българската византинистика и медиевистика на страниците на едно от най-престижните международни издания за византийски изследвания, а именно “Byzantinische Zeitschrift”, в което е референт за българските публикации от 2009 г.

За обявения конкурс кандидатът е представил една монография и 32 статии и студии. В своята цялост те отразяват разностранните му интереси в областта на средновековната българска, византийската и балканска история. От езикова гледна точка публикациите са прецизни. В тях не се забелязват елементи на плагиатство. Посочените цитирания намирам за достатъчни, още повече, че част от тях са в авторитетни чужди изследвания, които са в реферирани и индексирани издания.

Важна от методологическа гледна точка е неговата статия, посветена на периодизацията на средновековната българска история (№ 4). В това първо по рода си изследване Г. Николов стига до основния извод, че Българското средновековие се простира в границите от най-ранната история на прабългари и славяни до края на XVII в. Изследванията, свързани с институционалното и политическо развитие на средновековна България детайлизират по-слабо проучвани в досегашната литература аспекти на този процес (№ 6, 7, 11, 18, 19, 24, 26, 27, 28, 30, 32, 33). Статиите с извороведски, историографски и просопографски характер допринасят за изясняването на редица факти, свързани с отделни личности и събития от историята на средновековната българска държава (№ 2, 3, 7, 9, 10, 14, 17, 25, 29, 31). В публикациите, посветени на събития и личности от времето на Самуилова България, са направени хронологични и фактологични уточнения, които са от значение за прецизирането им (№ 5, 8, 12, 13, 16, 20, 21, 22, 23). Тази група изследвания представляват предварителен етап в цялостното изследване на историята на Самуилова България, на която е посветена най-новата монография на доц. Г. Николов.

Във връзка с обявения конкурс безспорно този труд със заглавие „Из историята на Самуилова България“ има най-голяма тежест. Изследването е придружено от разнороден снимков материал и илюстрации от ръкописни книги, които подсилват неговата стойност и пълноценност.

В предговора се изтъква актуалността на историята на Самуилова България на фона на политическата констелация на Балканите през XX – XXI в. Посочват се и принципите, от които се е ръководил Г. Николов при написването на труда.

В първата част, озаглавена „Родословието“, подробно се изследва въпросът за произхода на цар Самуил и неговите братя. При изясняването му Г. Николов е привлякъл малко използвани извори като са посочени нови

възможности за тяхната интерпретация. Въз основа на детайлния коментар на сведенията у Йоан Скилица, Степанос от Тарон, Ана Комнина и Михаил Деволски Г. Николов стига до следните съществени изводи: 1) в хрониката на Йоан Скилица комитопулите са посочени не според тяхната възраст, както се приема досега в историографията, а според времето на тяхната гибел (с. 13-15); 2) изказва се предположението, че по майчина линия комитопулите са били кръвно-родствено свързани с Крумовата династия (15-17); 3) чрез библейската ономастика се прави заключение, че Самуил е бил най-възрастният от четиримата си братя; 4) Стига се и до извода, че сведението у Ана Комнина за общия династичен корен на Крум и Самуил не е интерполация, а е *ipsissima verba* на самата писателка; 5) данните у Ана Комнина заедно с малко познато у нас изследване на Дитер Райнш са оценени от Г. Николов като преки доказателства за произхода на Самуил и неговите братя от Крумовата династия (с. 17-20).

Втората част със заглавие „Ослепяването“ разглежда проблема за масовото ослепяване на българските военнопленници по заповед на император Василий II след битката при Ключ през 1014 г. Причината за повдигането му от страна на Г. Николов е, че в последно време това осакатяване на Самуиловите воители бе оспорено от известния немски византинист П. Шрайнер. Според него такова не е имало и цялата история е дело на византийската пропаганда.

Г. Николов привежда редица примери от византийски и български извори, топонимични данни около р. Струмешница, удостоверяващи че „ослепяването“ е било реален факт. Като *argumentum ex silentio* той посочва ненамесата на добре осведоменния епископ Михаил Деволски в текста на Йоан Скилица, отразяващ факта на ослепяването. В допълнение на своя анализ, колежата Николов привежда и редица арабски извори, от които е видно, че още в предхристиянската епоха в древния Изток се практикували

масови ослепявания. Защитава се и тезата, че именно това ослепяване през лятото на 1014 г. е довело и до прозвището „Българоубиец“ на византийския василевс, дадено му от самите византийци.

В третата част, онасловена „Смъртта“, се анализира гибелта на последните български царе, управлявали България от 969 до 1018 г. Тази част от изследването има просопографски характер и се отличава с уточняване на редица важни подробности около съдбата на царете Борис II, Роман-Симеон, Самуил, Гаврил Радомир и Йоан Владислав. Приносите в тази част от монографията са в следните няколко насоки: 1) Г. Николов дава нови доказателства в подкрепа на тезата на В. Гюзелев за съществуване на български царски летопис, от който чуждите автори са получили сведения за смъртта на цар Борис II (с. 44-48); 2) убедително се аргументира статутът на Роман-Симеон като български цар и се уточнява хронологията на събитията от последните години на живота му; 4) разкрива се значението на Българския апокрифен летопис и най-вече на направената от неговия автор алюзия със старозаветната история за изясняване на въпроса за статута на Рипсимия, майката на комитопулите, като „вдовица-пророчица“ при започване на борбата им срещу Византия; 5) направен е опит за идентификация (различна от тази на Н. Муцопулос) на гробовете, открити в базиликата „Св. Ахил“, според която там са били гробовете на комит Никола и Рипсимия, сина им Давид, цар Самуил и синът му Гаврил Радомир.

В четвъртата част от труда със заглавие „Македония“ се проследява политическата, църковната и културна роля на едноименната историко-географска област в историята на средновековна България. Основно значение има позицията на автора, че през Средновековието (IV-XIV в.) Македония неизменно е била населявана от българи. Изтъква се също така, че господството на Византия и Сърбия през отделни периоди не е довело до промяна на нейния български етнически облик.

С този труд Г. Николов се представя като достоен продължител на В. Златарски И. Дуйчев, Й. Иванов, В. Тъпкова-Заимова, Й. Заимов, В. Гюзелев, посветили се на изследването на Македония в политическия и културен живот средновековната българска държава. Същевременно с написването му доц. д-р Николов се утвърждава като авторитетен учен и вещ познавач на историята на Самуилова България.

Успоредно с интензивната научна дейност Г. Николов осъществява и своята преподавателска дейност. Той е титуляр на основен лекционен курс по история на средновековна България, на множество различни по съдържание учебни дисциплини в бакалавърските, магистърските и докторантските обучителни програми. Те се отличават с тематично разнообразие, което е показателно за неговите широки интереси и за предпочитанията му към теми и проблеми, които той самият изследва. Под неговото научно ръководство успешно са защитили дисертации двама докторанти.

Въз основа на цялостното разглеждане на учебно-научната дейност и посочените приноси на публикациите по конкурса, изразявам убедено своето становище, че **доц. д-р Георги Николов Николов** напълно заслужава заемането на академичната длъжност **„професор“** по професионално направление 2.2. История и археология (История на средновековна България – История на Самуилова България) за нуждите на катедра История на България, Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

11. 06. 2022 г.

София

проф. д-р Милияна Каймакамова